

LELLEY JENŐ: „PRO MEMORIA”¹ *

A Csehszlovák Köztársaságban élő magyar kisebbség nagy része – még azt az állítást is megkockáztatom: nagy többsége – eljutott annak belátásához, hogy a ma létező magyar pártok politikája és még inkább azok nem megfelelő taktikája az itt élő magyarság érdekeit egyáltalán nem támogatja, sőt, inkább veszélyezteti.

Ez volt annak az oka, amiért én – a magyar intelligenciához tartozó számos barátom által bátorítva – politikai életünk objektív megfigyelőjeként, négy éve tartó visszavonultságomból kilépve, sokat emlegetett cikkemet megjelentettem „A Nap” folyó év február 3-i számában. Megállapításaim nemcsak a napisajtóban keltettek élénk visszhangot, de a magyarok széles rétegeiben örömteli mozgást váltottak ki, amely a hozzám intézett jókívánságok nagy számában nyilvánult meg. Egy további következménye lett írásomnak az a tény is, hogy az a megtiszteltetés ért, hogy nézetimet a kormány egyik tagjának is kifejthettem előszóban, aki gondolatmenetemet figyelme méltatta. A jelenlegi írásos értekezés rövid összefoglalója az előbb említett előadásomnak.

Rámutatok azokra a hibákra és vétkekre, amelyeket a mai magyar politikában tapasztalt faktorok háromféle eredetében látok:

1. A jelenlegi magyar pártok, tudniillik
 - a) a Dr. Szüllő Géza vezette keresztényszocialista párt
 - b) Szent-Ivány József Magyar Nemzeti Pártja
2. A csehszlovák kormányzat
3. A magyar kormány

Szeretném megjegyezni, hogy a hármással aposztrofált „faktor” részemről nélkülöz mindennemű nem illojális szándékot vagy leleplező kedvet, hiszen e faktor szerepe annyira nyilvánvaló, hogy ennek hallgatólagos kikerülése azonos lenne egy hipokrizissal, mi több, kezdeményezésem tárgyilagosságát is alááshatná.

Ha azonban népünk javát tartjuk szemünk előtt – s pont ez az, ami az én kötelességtudatom meghatározza, akkor elkerülhetetlen, hogy a világos szemléletmód követelményét teljesítsük: a nyíltszívű, becsületos őszinteséget.

I. A legádázabb vétkek káros ősforrását mindkét magyar párt Budapesttel szembeni már-már a formális szervilizmussal határos alárendeltségében látom. Ugyan mindenki, aki gondolkodik és mérlegel, magáévá kell, hogy tegye azt a meggyőződést, hogy egy érzések nélküli viszony a Csehszlovák Köztársaság magyarsága és a Duna túloldalán élő vértestvérei között természetellenesen létrehozott sterilizált állapot lenne; ám ugyanúgy ellenállást kell, hogy kiváltson az is, ha az öncélú és politikamentes langyos hangulat, akárcsak az etnikai, történelmi kötődések többszörösen visszafogott ereje az egyoldalú befolyásoltság nyomása alatt töretlenül tért akarna nyerni, vagy netán el akarna fajulni. Éles választóvonalat húzok a valódi bensőséges érzésvilág spontán megnyilvánulása – amely máskülönben általában képes nemesebbé tenni az embert – és a mesterségesen szított szenvedélyek, a többé-kevésbé erőszakosan szuggerált politikai tömegmentálisok közé, amelyek a békétlen propaganda különféle formáiban megtestesülnek. A kritikus értelem tehát a magyar kisebbség reális boldogulása és virágzása érdekében a következő vezérlevet kell, hogy teljes eltökéltséggel kialakítsa és tettekké formálja:

¹ AUTGM, fond TGM-R, k. 393. sv. 7. Pro memoria

* A közölt dokumentummal kapcsolatban lásd Simon Attilának a jelen kötetben közölt tanulmányát: Lelley Jenő aktivista kísérlete a húszas évek végén

az állammal szemben, ahol élünk, a polgári kötelességek lojális és hű teljesítése; és józan visszafogása azon érzelmeknek és törekvéseknek, amelyek saját jogos életérdekeinkkel – néha elég kegyetlenül – ellentétesek. A tényleges helyzet elfogulatlan ismerőinek nincs szükségük olyan bizonyítékokra, hogy az állam avatott irányítói által is elismerten kitűnő tulajdonságokkal bíró magyarság épp azért nem tudja magát kiélni és a Csehszlovák Köztársaság államalkotó nemzeteivel folytatott megértés és együttműködés nem tud érvényesülni, mert a magyar kisebbséget Budapest általánosan ismert külpolitikai céljai és aspirációi ebben erőszakosan megakadályozzák. (Az a kérdést, hogy ez a magyar kormány programjából adódó helyes taktika-e, hagyjuk, mindazonáltal ezzel kapcsolatban erős kételyek merülhetnek fel.)

Ami ezzel kapcsolatban Szüllő és Szent-Ivány urat, illetve pártjaikat illeti, bizonyos fontos különbségeket hangsúlyoznom kell.

Szüllőt Szlovákiához semmi sem köti. Se vagyona, se rokonsága nincs itt. Bevételei Magyarországról áramlanak: nagyrészt igazgatótanácsi részesedésből és részvénytársaságokból, vállalkozásokból származnak, amelyek a magyar kormánytól függenek. Ő tehát Budapest felétlenül szófogadó szócsöve, és mint ilyen az érvekre egyáltalán nem hallgat. Szüllő ezenkívül a magyar panaszok külföldi (külhoni) ügyvédje, s mint ilyen magától értetődően nem fog igyekezni – sőt inkább óvakodni fog – ezeket a panaszokat kiirtani. Ez ugyanis azt jelentené, hogy saját maga alatt fűrészelné az ágat, vagy más szóval: megsemmisítené a piaci árut, amelylyel jól menő hálókereskedését űzi.

A pártot, melyet vezetője teljesen a saját ízlésére szabott, fokozatosan hagyja el Szlovákia összes tösgyökeres eleme; utolsó támasza a ma még félvezetett papság és a félig idomuló, de napról napra nyugtalanabbá váló és javulásra áhító földműves nép. A Szüllő vezette Keresztényszocialista Párt tehát csak mint akadályozó – ellenzéki elem jöhet számításba egy pozitív politika esetében.

Ezzel szemben Szent-Ivány és pártja bizonyos értelemben más megítélésre tarthat számot. Szent-Ivány Szlovákiából származik, tekintélyes vagyona van itt, tehát érdekei kötik ide.

Az ő politikai barátai hozzá hasonlóan a „dzsentri” soraiból származnak és saját jól felfogott érdekük kényszeríti őket a dolgok mérlegelésére. Választóik 75 %-a a csehszlovákiai magyarság protestáns részéhez tartozik, amellyel a keresztényszocialisták ösztönösen antipatikus katolikus többsége áll szemben. Szent-Iványt és pártját – mint ahogy ezt a közelmúlt tanai is bizonyították – nem számíthatjuk egy pozitív politika ellenzékéhez, de még kevésbé (legalábbis egyelőre) annak előharcosának. Ennek meg vannak a konkrét összefüggései.

Szent-Ivány Wlasits Gyula bárónak a királyi magyar törvényszék és egyúttal a főrendi ház elnökének veje, ami egyrészt a magyar kormánytól való függőséget eredményez, másrészt azonban a magyar arisztokráciára gyakorolt némi befolyással jár.

Az a tény, hogy Szent-Ivány – anyagi függetlensége ellenére – lévai tanácskozással viszatért a politikába, mintsem hogy elbúcsúzott volna attól, a két tézis igazolására alkalmas. Az egyik az lenne, hogy rokoni kapcsolatai ugyan nem elegendőek ahhoz, hogy Szlovákiából a magyar kormányra kijózanítóan hasson, ám ezek a kapcsolatok mégis elég erősek ahhoz, hogy őt Magyarországról olyannyira elkábítsák, hogy ez az öntörvényű, keményfejű férfi inkább meghajlított a gerincét, mintsem, hogy az általa meghirdetett aktivizmus mellett elvérezzen, vagy le kelljen mondania a politikáról. A második tézis az elsőből következik és Szent-Ivány gyenge, tétovázó természetét bizonyítja. Elővigyázatra int, de egyben olyan tulajdonságokat fed fel, amelyek alkalomadtán kitűnően értékesíthetők.

Nem kételkedem abban, hogy (ha majd egyszer a magyar kormánynak itteni kisebbségi politikájában elfoglalt álláspontját valamilyen nyomás hatására revidálnia kell) Szent-Ivány

egy pillanatig sem fog této vázni; hogy Szüllő úrnak kellőképpen visszafizesse lévai megaláztatását.

A „primum necessarium”, a budapesti erővonal kizárása csak egy módon valósítható meg, és pedig azon egyén által, aki elhatározza, hogy a magyar kisebbségi politika szálait a kezébe veszi és kibogozza azokat. Ő nyíltan, világosan és minden kertelés nélkül azt az elvet fogja kimondani és azt a gyakorlatot fogja következetesen követni, hogy a Csehszlovák Köztársaságban jelenlevő magyar kisebbség politikai életének nem lehet más vezéreszméje, mint saját erkölcsi és anyagi boldogulása.

Ha egyszer a függőségi viszonyától megszabadult magyar kisebbség önállósul és öntudatosává válik, és a békeszerető, dolgozó testvérepek harmóniájába beilleszkedik, akkor ez biztosan haladást fog jelenteni, melynek természetes fénye egyre szélesebb és szélesebb körök számára fogja megvilágítani a helyes utat.

II. Kötelességem, hogy a helyzet diagnózisába bevonjam azokat a hibákat is, amelyek a magyar kisebbségpolitika területén a csehszlovák kormányt terhelik. Egy s más elmaradhatott volna, ami emlékezetünkbe mély barázdákat véssett és sebeket ejtett, amelyeket csak az idő képes meggyógyítani. Bár ne tartana ez túl sokáig, bárcsak segítene ebben a gyógyulási folyamatban azon csehek és szlovákok enyhe keze, meleg szíve és hűvös elméje, akik vezető szerepükben nemes emberi ideálok felé fordulván: nem találják tetszésüket bizonyos középosztálybeli körök igazságtalan bosszújában. Hisz a Csehszlovák Köztársaságban élő magyar kisebbség nem azonos azokkal, akik a háborút megelőző időszakért, a háborúért és a budapesti hatalmi körök jelenlegi külpolitikájáért felelősek. Semmiképp sem azonos velük, ezenkívül ez egy gyenge kisebbség, amely természetes-humánus igényt tarthat az erősebb belátására.

Reméljük, e tekintetben a csehszlovák belpolitika és propaganda eljut egy igazságos, objektív és elfogadható „nyilvános vélemény” kialakulásához, mégpedig Dante szavainak értelmében: „Aliter reguntur Seythae et aliter Garamantes.”

III. Majdnem kizárt, hogy az uralkodó erőviszonyok között a jelenlegi magyar kormány a kisebbségi politikában jelentős változást engedélyezne, vagy eszközölné. Budapest ugyanis kizárólag Szüllő és Szent-Ivány potenciájára hagyatkozik, miközben más eszközök igénybevételéről lemond.

1. Arra kérdésre, vajon be lehetne-e indítani Budapest akarata ellenére egy pozitív magyar kisebbségi politikát, nemmel kell válaszolnom.

2. Arra a kérdésre, vajon Budapestet valami módon kényszeríteni lehetne-e, hogy a Csehszlovák Köztársaságban hallgatólagosan tudomásul vegye a magyar kisebbség önállósulási törekvéseit és eltérje egy pozitív politika logikus következményeit – erre én igennel tudok válaszolni.

Ad 1. Egy pozitív magyar kisebbségi politika irányítójának és vezérének szüksége van egy egész sor munkatársra, akik megfelelő múlttal rendelkeznek, elismert nevet viselnek, és kítűnő képességekkel bírnak. De mivel ez a pozitív politika természetesen a Szüllő-féle párt ütőere ellen irányulna, és mivel a csehszlovákiai magyar sajtó csaknem teljesen Szüllő kezében van, ez a pozitív politika elkerülhetetlenül kíméletlen támadások céltáblája lenne, így kimenetele – mint mindig, amikor egy eszme és egy brutális hatalom csap össze – könnyen megjósolható.

A Szüllő-féle tábor – erről meg vannak a tapasztalataim – addig fog a „népáruoló” bélyeggel előhozakodni, amíg az impulzív és této vázó rétegek meg nem puhulnak, a zászlót cserben nem hagyják, ezáltal a legjobbak egész sorát megsértik és feldühítik, Szüllő urat azonban hozzásegítik egy ki nem érdemelt győzelemhez, a pozitív kisebbségi politika lehetőségeit pedig hosszú évekre meghíúsítják. Ezt azonban okvetlenül el kell kerülnünk.

Ad 2. E pontban részletesen fejtem ki azon gondolataimat, melyeknek – hosszas mérlegelés után – elég teherbírást tulajdonítok ahhoz, hogy nyugodtan lehessen rájuk építeni.

a) Javaslom egy egyértelműen pozitív irányultságú magyar politikai párt megalapítását, amely mindennemű kívülről jövő befolyástól mentes, és az állam lojális elismerése és benne végzett alkotó munka talaján állva kizárólag a Csehszlovák Köztársaságban élő magyarság érdekeinek támogatását tűzné ki céljául. Kéz a kézben más nemzetekkel, egymást kölcsönösen megértve és tisztelve.

Nem szükséges, hogy ez a párt azonnal kormánypárt legyen, sokkal inkább bizonyos objektív ellenzéki alapmázt kellene neki kölcsönözni.

b) A pártszervezéssel egyidejűleg meg kell kezdeni azt a munkát is, amely a magyar kormányt felvilágosítja, illetve kényszeríti majd, hogy belássa és elismerje, hogy a magyar kisebbségnek igénye van az önrendelkezési jogra.

Ez az egyidejűleg két fronton is támadható tevékenység olyannyira fontos és egymást kiegészítő része koncepciómnak, hogy nem tudom megkerülni, hogy nagyvonalakban egyenként leírjam ezeket, és utaljak természetükre és a megfelelő eszközök szükségszerű mértékére is.

A.

A párt központja (egy igazgatóval, 2 titkárral és a megfelelő segédszeméllyel) Pozsonyban lenne. Párttitkárságok lennének Komáromban, Kassán, Léván, Losoncon és Érsekújváron, szükség esetén más vidéki városokban is.

A központ és a vidéki titkárságok létrehozása kb. 150 000 Kč-ba kerülne. A pártnak okvetlenül saját napilapja és 1–2 havi lapja kell, hogy legyen.

A párt havi szükséglete (a lapok szubvencióit beleszámítva) az elején megoldható kb. 150 000 Kč-ból. Ezt az összeget később emelni kell majd, de a különbség megoldható lesz, a tagsági díjakból és a lapok előfizetési díjából.

Szándékom, hogy csak első osztályú, feltétlenül megbízható munkaerőt alkalmazom, és akadályok nélküli lehetőségeket biztosítok majd nekik, mert csak így lehet a kitűzött végeredményt biztonsággal elérni. Az egész párt vezetése és irányítása természetesen a pártelnök kezében marad, mégpedig minden tekintetben.

B.

A magyar kormánnyal szemben végzendő munka belföldi és külföldi viszonylatban is hatékony kell, hogy legyen.

a) Belföldön. A földreform végrehajtása ugyan már eléggé előrehaladt, de még nincs befejezve és az erdőreform lebonyolítása még hátra van.

A csehszlovák állampolgársággal rendelkező szlovenszkoí földbirtokosok – a törvény nagyon szigorú előírásai ellenére is – majdnem kivétel nélkül jelentős kedvezményeket értek el. Ezen földbirtokosok legnagyobb része az arisztokráciához tartozik, akik társadalmi, különösen képpen pedig rokon kapcsolataik révén hatékony és élénk kapcsolatrendszerrel rendelkeznek Magyarországon irányában.

Nem látnék problémát abban, még etikai okokból sem lehetne kivétivalót találni benne, ha azok a nagybirtokosok, akik a még be nem fejezett földreform, vagy a folyamatban levő erdőbirtokreform kapcsán kedvezményeket igyekeznek elérni, ezt két feltétel mellett – természetesen nem hivatalosan és a megfelelő formában – megkapnák. A feltételek a következők lennének:

1. Budapesti kapcsolataik révén hassanak oda, hogy a magyar kormány módosítsa az itteni magyar kisebbséggel kapcsolatos álláspontját: a szlovenszkoí magyar kisebbség önrendelkezési jogát elismerje és a jelenlegi pártok anyagi támogatását leállítsa;

2. A belföldi magyar kisebbségi politikában személyesen is vegyenek részt, és ezt a nekik nyújtott előnyök mértékében támogassák.

Még nagyobb sikereket lehetne elérni az ún. „optánsoknál”, akiket (mivel ez az ügy nemzetközi élt kapott) még inkább az a veszély fenyegeti, mint a belföldi nagybirtokosokat, hogy hátrányos helyzetbe kerülnek.

Mivel ismerem a magyar arisztokrácia szellemi sajátosságai és szolidaritásérzését, meg merem jósolni, hogy már a szervezési munkálatoknak szentelt első hónapok folyamán oly hatalmas változás következne be a magyar kormány hangulatában, hogy ez a tervünk azonnali teljes győzelmét jelentené, és békévé, megnyugvássá, anyagi és kulturális jólétté oldana fel mindennemű disszonanciát.

Másrészt a legmegfelelőbb személyek, azaz a szlovenszkói magyar nagybirtokosok gondoskodnának önkéntes adományok formájában arról, hogy az eredetileg más forrásból megelőlegezett pozitív magyar kisebbségi politika anyagi háttere biztosítva legyen.

Hogy ezt a tervezetet még intenzívebben megvilágítsam, elárulom, hogy ezt már két előkelő magyar arisztokrataivadékkal megbeszéltem, akik teljes elismerésükről biztosítottak és megígérték, hogy az általam nekik szánt szerepet elfogadják, mivel meg vannak győződve arról, hogy a magyar kormány kisebbségi politikája teljesen helytelen és a magyarság számára semmiképp sem hasznos.

Belföldi viszonylatban Szent-Ivánnak és pártjának is jelentős szerepet kellene felvállalnia. Nem kétlem, hogy a vele való megegyezés könnyen létrejön – állítom ezt az előzőleg megegyezett megbeszélés alapján. A Szent-Ivánnal történő megegyezés célja, hogy az új pártformáció majd bizonyos szimpátiát élvezhessen, s paralizálni lehessen Szűllő várható éles támadásait, illetve a Szűllő-féle hírszolgálat várhatóan tendenciózus tudósításait itt, illetve Budapesten. Meg vannak a tényszerű, nyomós érveim mellett, hogy Szent-Ivánt a későbbi fejlemények folyamanyaként meg lehet majd nyerni egy sikeres, jól működő és jelentős együttműködéshez.

b) Külföldön: A mai magyar kormány helyzete csak erősen tűnik. A külső nyugalom és fegyelem azonban megtévesztő, hisz a tényleges gazdasági és szociális helyzet olyan nézeteket táplál, melyeket Magyarország legkiválóbb és általánosan nagyra becsült politikai szaktekintélyei – kiknek neve európai viszonylatban is jól cseng – teljesen osztanak, és amelyek a Csehszlovákiával való jószomszédi viszony létrejöttére irányulnak. Meg vagyok győződve arról, hogy az előttem lebegő pozitív szlovenszkói magyar kisebbségi politika a már említett magyar úttörők pacifista beállítottságát támogatni fogja tudni, mint ahogy a magyar politika is hozzájárul majd ahhoz, hogy a mai panaszra okot adó állapotok annak minden részese számára nyugalmat, örömet és hasznot hozva minél előbb véget érjenek.

Arra nincs lehetőségem, hogy az itteni magyar vértestvéreim élete érdekében őszinte intést küldhessek Magyarországra önálló állami életét élő társadalmának és az ottani kormánynak – hisz egy ilyen kezdeményezés áldozatul esne az ott szítt szenvedélyeknek. Az ilyen szenvedélyek pedig a szlovenszkói magyar szellemhez méltatlanok, az ily kezdeményezés zavarná a tisztánlátást, a helyes gondolkodás képességét.

Mégis boldognak tartom majd magamat, ha cikkeim, szavaim és jelenlegi írásom, melyet népem boldogulására ajánlottam és szántam, épp ott talál majd igazán megértésre, ahol néhány évvel ezelőtt egy ilyen megértését még vágyálmunkban sem képzelhettünk el: a Csehszlovák Köztársaság közvéleményében.

Nyitrán, 1929. március 18-án

Dr. Lelley

ügyvéd, a Keresztényszocialista Párt egykori elnöke és alapítója